

וַיְהִי בָשְׁלַשִׁים שָׁנָה

(יחזקאל א, א)

מאת

ג. ה. טור-סיני

מהו תאריך זה, שיחזקאל הנביא פותח בו את דבריו: "וַיְהִי בָשְׁלַשִׁים
שָׁנָה בְּרַבִּיעִי בְּחַמֵּשָׁה לְחַדְשָׁה וְאַנְיִ בְּתוֹךְ הַגּוֹלָה עַל נֶהֱרָה כִּכְרָה נִפְתָּחָה הַשְׁמִים
וְאַרְאָה מְرֹאֹת אֱלֹהִים", שהמשכם בפס' ד: "וְאָרָא וְהִנֵּה רוח סערה באה"
וכו? וכיצד יכול היה איש אחר, המדבר על הנביא בגוף שלישי, להכנס לתוכו
דברי הנביא בפס' ב—ג, בסתירה להם, ספירה אחרת: "בְּחַמֵּשָׁה לְחַדְשָׁה הִיא
השנה החמישית לגלות המלך יויכין, היה דבר ה' אל יחזקאל בן בוויל
הכתן בארץ כבדים על נהר כבר ותמי עליו שם יד ה'" ? והרי בכל מקום
אחר, שיחזקאל עצמו מדבר בו בגוף ראשון בספרה מונה אף הוא את זמן
חוונתו לפניו ותמי עליו שם יד אדני יהוה" (ח, א);
השנית בששי חמישה לחדר... ותפל עלי שם יד אדני יהוה" (ח, א);
"וַיְהִי בָשָׁנָה ה ש בְּעֵית בְּחַמֵּשָׁה בְּעַשְׂרֵה לְחַדְשָׁה אֲנָשִׁים מִזְקָנִי יִשְׂרָאֵל
לְדָרְשָׁת ה' וַיִּשְׁבּוּ לִפְנֵי, וַיְהִי דָבָר ה' אֲלִי לְאָמֵר" (כ, א-ב);
"וַיְהִי דָבָר ה'
אלוי בשנה התשיעית בחදש העשרי בעשור לחדר לאמר" (כד, א);
"בשנה העשרית בעשרי בעשורים לשנה באחד לחדר" וכו" (כג, א);
(כט, א); "וַיְהִי בעשר תי עשרה שנה באחד לחדר" וכו" (כג, א);
באחד עשרה שנה בראשון בשבועה לחדר" וכו" (ל, כ); "וַיְהִי באחת
עשרה שנה בשלישי באחד לחדר" וכו" (לא, א); "וַיְהִי בשתי עשרה
שנה בשני עשר חדש באחד לחדר" וכו" (לב, א); "וַיְהִי בשתי עשרה
שנה חמישה עשר חדש בשבועה לחדר" וכו" (שם שם יז); "וַיְהִי בשתי עשרה
שנה בעשרי בעשרות לחדר" וכו" (לג, כא), ולבסוף: "בעשרים
בעשרי חמישה לחדר לגולותנו" וכו" (לג, כא).
וחמש שנה לגולותנו בראש השנה בעשור לחדר באربع עשרה שנה אחר
אשר הכתה העיר בעצם היום הזה עלי יד ה'" (מ, א), ובדברים על
מצרים: "וַיְהִי בעשרים ושבע שנה בראשון באחד לחדר" (כט, יז).
נתנו נסיבות מרובים למצוא חישוב אחר, שונה מזה שבעל ספר יחזקאל,
חישוב, שהמספר "בשלשים שנה" יתאים לו; אך אין הם מתקבלים על הדעת.

ובעיקרו אין להניח, שבחר הנביא כאן באיזה מועד אחר נקודות-מווצה למנין
השנים, במועד שונה שהנו משתמש בו בכל מקום ומקום, מבלתי לציין
איפלו, לאיזה מועד אחר הוא מתכוון. ורק נסיון אחד מכל אלה ראוי הוא לדין
כלשהו, לפני שנדחה גם אותה, והוא שהנביא נוקט כאן במנין לפי שנות
חייו שלו. ואולם גם דבר זה היה צריך להגיד במפורש, ועל כן יש מציעים
להוטיף מלה ולגרוס: "בשלשים שנה לח'י" (ומובן מalone, שאין להביע
בחשבון את "התיקון" המוצע בתנ"ך של קיטל-קאליה: "בשלשים שני"), שאינו
ערבי). אבל כלום קרה דבר החזון "בחמשה לחדש" לא רק "לגולות
יוכין", אלא גם "ברביעי בחמשה לחודש לשנות חי הנביא? ברוח
שהדברים אמרו על יום ועל מספר שנים לפי מנין מקובל בצדורה, ולא
לפי מנין פרטני, לפי שנות חי הנביא.ומי עוד מן הנביאים רשם לזכור
עולם את גילו המדויק בשעת נבואתו?

ואולם לא זה העיקר. בכלל לא ניתן הדבר, כאמור, שיינתן כאן תאריך
אחר על-ידי התאריך הנוהג בספר, שהצירוף "ברביעי בחמשה לחדש" רומו
עליו גם בתוך אותו הפסוק עצמו. כיצד יmana הנביא כאן דוקא לפי תאריך
אחר, שאינו משתמש בו כלל בכל ספרו, אפילו מבלתי לומר, לפי איזה תאריך
הוא מונה?

מכאן נובעת, לדעתו, המסקנה, שאין לבקש באותיות "ויהי ב ש ל ש ים
שנה" קביעה מספר, ושיש לראות את הגרסה "בשלשים" כטעות סופר קלה
במקומותacula אחרת, שהיא: "ויהי ב ש ל שנה", במשמעות "בתום שנה"
במלאות שנה". בלשון התורה נאמר, למשל, בוקרה כת, כת וכ"ר: "ויאיש
כי ימכר בית מושב עיר חומה והיתה גאלתו עד תם שנה ממכרו ימים
תהייה גאלתו ואם לא יגאל עד מלאת לו שנה תמיימה וקם הבית...
לקנה אותו לדרכיו", וכן הרבה במקרא. אבל פועל אחר במשמעות "תם, מלא"
הוא גם הפועל "שלם", בלשון ישעה ס, כ: "ו ש ל מו ימי אבל", והשימוש
בפועל זה הלקח וגבר בעברית בהשפעת הלשון הארמית.

בארמית, וכן בסורית (עי' במילונים), אמרו במקום "מלאות שנה"
או "מלאות שנים": "מ של שתה" או "משלם שנייא", כצורת מקור זו
במ"ם הנוגגת לבניין קל בארמית. וזה, למשל, לשון המאמר, המובה פעמים
אחדות בתלמוד הבבלי (בבא מציעא ס"ב, ושוב שם כי ע"א; בבא בתרא
לה ע"ב, ושם לה ע"א): "משכנתא דסורה דכתבי בה הци במשלם שנייא
אלין תיפוק ארעה דא בלא כסף". ובמקום "במשלם שתה" בארמית אמרו

בעברית: "ב שלם שנה", ונקל להכיר, כיצד יכול היה מעתיק לקרוא ולכתחуб במקומם "בשלום", שאחריו עוד "שׁ" זו שבמלת " שנה": "ב שׁ ל שׁ שנה ברביעי בחמלה לחדרש", בעוד שבמקור לא נזכר כלל מספר השנה; והטעם לכך הוא, שהדברים נכתבו בהמשך לעניינים אחרים שנזכרו בספרו של הנביא. בספר לא נאמר כאן אלא: "בשלום שנה, ברביעי בחמלה לחדרש"; ועלינו להגנitch, שספר זה של הנביא, שככל גם את נבאותו זו, לא פתח בעצם תיאור חזונו הראשוני, אלא בחלק סיופורי, שבו צוין כיצד הוגלה עם יתר הגוללה מירושלים ומה עבר עליו — ולא עליו בלבד — בארץ בבל. אבל מאסף הנבואות נהג כאן כפי שנהג בדברי ישעיהו, ירמיהו ושאר הנביאים, הינו: לא הביא, בדרך כלל, את סיפור המעשה אלא במרקם מועטים אלה שנבלעו בהם דברי הנבואה בתחום הספרו, כבמעשה אז בישעיה זו וכבמעשה סחരיב ויחזקיה בישעיה לו—לה, אך בעיקר הסתפק בהבאת הנבואות. וסתיבה זו הוסיפה מספיק עורך זה גם בראשית ספר יחזקאל (א—ג) דברים מועטים על הנביא ונבאותו: "בחמלה לחדרש: היא השנה החמשית לגלות המלך יוכין, היה דבר ה' אל יחזקאל" וכו'.

פתיחה זו — בשלום שנה ברביעי בחמלה לחדרש" וכו' — הייתה ברורה וモובנת למי שככל ספרו המקורי של הנביא היה לפניו, אבל העורך לא חכני מה שקדם לה, אלא פתח בתאריך סתום זה בלבד; וכדי לבאר לקרוא לאיזו שנה הכוונה, הוסיף בדבריו, עלייד "בחמלה לחדרש" (שבדברי יחזקאל), את העratio: "היא השנה החמשית לגלות המלך יוכין" וכו'. כי בעיקר לא היה כאן תאריך אחר כלל, לא "בשלשים שנה", אלא "בשלום שנה" בלבד.

ומכאן מובן לנו גם ערבות הדברים בגוף ראשון ושלישי בתחום הפסוקים יחזקאל א—ג, שדברי העורך ניכנסו בהם אל תוך דברי יחזקאל עצמו, משום שכנהרא דברי העורך על יחזקאל הם העරה מבארת לשון הנביא: "זהי בשלום שנה ברביעי בחמלה לחדרש", או הייתה יד ה' על יחזקאל. לאיזו שנה מכונים הדברים "ברביעי בחמלה לחדרש"? "היא, לפי דברי העורך, השנה החמשית לגלות המלך יוכין" וכו'.

מה קרה באותה שנה, שהגיעה במועד המדבר לסומה, או אף בשנים אחדות, שקדמו לה? דבר זה לא עניין את העורך, שכן לא הובאו בספר נבואות שקדמו. ואילו אנו, אמנם רוצים הינו לדעת, מה ספר הנביא על אותה שנה ועל השנים שקדמו, מיום גלוותו ועד אז.